

A tárgyi világ taníthatósága – tárgyelemzési kézikönyv által

Gaul Emil könyve olyan gyűjtemény, mely napjaink tárgykultúrájával kíván foglalkozni. Bár a szerző – akinek szerzői, oktatói, tantervezői, televíziós kulturaközvetítői munkássága is jól ismert – a „Big Data” korát emlegetve nem tulajdonítja hiánypótlónak munkáját, a kortárs tárgykultúrával foglalkozó szakirodalom azonban mégiscsak igen csekély mértékű. Ezért nagyon hasznos és fontos minden olyan produktum, mely a magyar nyelven való elérhetőség hiányát igyekszik csökkenteni. További lényeges erényeként említhető még, hogy a könyvben található elemzési szempontok és esettanulmányok által, messze túlmutat egy pillanatnyi időszak szűk keresztmetszetének bemutatásán.

Jelenkorunkban a tárgyak szinte elárasztják életterünket, a kor igényeihez mért életminőséghez úgy érezhetjük, hogy újabb és újabb tárgyakra van szükségünk, s talán ezzel függhet össze az a jelenség is, hogy az emberek birtoklási vágya egyre súlyosabb mértéket ölt. Ez a probléma azért is jelentős, mert a bennünket körülvevő tárgyak a kultúra részét képezik. Ebben a közegben, mely az ember által folyamatosan újraalkotott mesterséges környezet egésze, olyan lényegbeli szocializációs folyamatok zajlanak, melyek hatással vannak a természeti és társadalmi tényezők összességére.

A könyv interdiszciplináris témát igyekszik tehát rendszerbe foglalni, mely így további gondolatokkal hozzájárulhat az egyén és környezete kapcsolatának, a társadalmi komponensek hatásának feltérképezéséhez; a pszichológia, néprajz, történettudomány, művészettörténet vizsgálatrendszeréhez. Problémafeltáró lehetőségei és módszerei által, hozzásegíthet akár nevelési hatások feltérképezéséhez is. Ez utóbbi tényező azért is fontos, mert a szerző egyik központi szándéka, hogy újabb, korszerű módszerrel segítse régóta kedves témája – a tárgykultúra univerzumában az oktatást. Gaul Emil a gyermek-televízió-

zás egykori fénykorában több műsorban is részt vett. A *Tervezzünk tárgyakat* című emlékezetes ifjúsági tévéműsorral vált szélesebb körben is ismertté, s nagy szerepe volt az ezzel kapcsolatos pályázatsorozat sikerében. Alkotó munkássága mellett tehát már igen korán kereste a lehetőséget a fiatalok megszólítására, segítségére. Új könyvében is ez a szándék jelenik meg, de emellett a fiatalokat tanító tanároknak is igyekszik segítséget nyújtani. Számtalan helyről felkutatta és összegezte a környezet tárgykultúra-elemzési lehetőségeit, és a többnyire idegen nyelven megjelenő ismeretanyagot magyar nyelven tette elérhetővé. A gyakorlati alkalmazást a szöveg ésszerű tömörsége is segíti, melyet kiegészítenek a lábjegyzetben található hasznos hivatkozások. Ezek felkutatásával részterületenként további gazdag információk birtokába kerülhet az olvasó. Ez a szerkesztési megoldás valóban könnyen kezelhető iránymutatóvá teszi a könyvet mindazok számára, akik a környezetkultúrával, tárgyak világával szeretnének elmélyültebben foglalkozni.

A könyv előszava is a segítő törekvést vetíti előre, már ott egy rövid összefoglaló olvasható a kortárs iparművészet és tárgykultúra helyzetéről, kiemelve Ernyey

Gyula designtörténeti és -elmélettörténeti publikációs munkásságát, Vadas József huszadik századi iparművészet és design területén végzett kutató tevékenységét. Az előszó felvet egy fontos problémát is, mely szerint a *Magyar Iparművészet* című folyóirat a tárgykultúra jelenleg egyedüli magyar nyelvű képviselője. Ezért is öröndetes, hogy itt méltó módon helyt kap egy másik, általában háttérbe szoruló és e miatt talán kevésbé közismert terület, valamint az ennek helyt adó múzeum szakmai törekvése. A jelenlegi néprajzi kutatások is lényeges szegmensei az ismeretszerésnek, továbbá a Néprajzi Múzeum MaDok programja példamutató kezdeményezés lehet más területek számára is. A MaDok fő célja, hogy a különböző intézmények, kutatások között kapcsolatot teremthessen, és információs rendszeren keresztül is segítse a hozzáférhetőséget. Legfőképpen a kortárs tárgyi világ megőrzésére és a jelenkor múzeumi dokumentációjára helyezi a hangsúlyt. A szélesebb tanulmányozási keretekhez kapcsolódóan jelentetik meg a MaDok füzeteket, melyekben lehetőség nyílik különféle tanulmányok, hazai és nemzetközi tudományos eredmények publikálására. Mindezek igen hasznos kiegészítő információk lehetnek a tárgykultúrában való elmélyültebb kutatásra vágyó olvasók számára.

Gaul Emil könyvéhez három olyan szakember adta ajánlását, akik munkássága szorosan kötődik a tárgyi világ megfigyeléséhez, elemzéséhez, tanításához, és akik tevékenységi köre és ajánlása, mintegy összefoglalja a könyv szándékát és mondanivalóját. A felsőoktatás szemszögéből Dr. Kárpáti Andrea (egyetemi tanár, ELTE TTK) emel ki két lényeges mozzanatot, mégpedig a mindennapi vizuális környezet hiánypótló tankönyvi megjelenését és a fiatalok számára is érthető világos nyelvezetet. Joó Emese (múzeumpedagógus, Néprajzi Múzeum) a könyv inspiráló, új szempontokat kínáló tartalmára hívja fel a figyelmet. Lázár Zsuzsa (iparművész, a Budai Rajziskola igazgatója) a tárgy-választás mögötti szociológiai, pszichológiai tényezők felkutatására ösztönzi az olvasót.

A célközönség megnyeréséhez nagyban hozzájárul továbbá a könyv jól kezelhető mérete és a borító fiatalos színe és pikto-gramos formavilága, illetve az interneten való elérhetőség lehetőségei.

Az átláthatóságot és lényegre való törekvést a tartalomjegyzék szigorúan logikus felépítése is segíti, ebben határozottan elkülönül a könyv hármastagolódása. Az első fejezet kiemeli az öt leggyakoribb tárgyfajtát (használati tárgy, kabala, ajándéktárgy, emléktárgy, kegytárgy). Az egyes tárgytipusokról szóló leíró részben a tárgytipus jellegéről, tulajdonságairól, alkalmazási módjáról kaphatunk rövid leírást, ezenfelül mindegyik tárgytipus egy olyan esettanulmánnyal egészül ki, mely jól szimbolizálja az adott kategória jellemzőit, ezzel is segítve az életszerűséget és megértést. A két hasábos szerkesztés további elemzési, értékelési, készítési szempontsorok jól elkülönülő kiemelését teszi lehetővé. Ezek összevetéséből kiderül, hogy mindegyiknél fontos vizsgálati szempont és fogalom a használhatóság, megfelelés az ízlésnek, a jelentés közérthetősége, az anyaghasználat és az ár. A személyesség és érzelmi erő jelenléte a kabala, ajándéktárgy, emléktárgy, kegytárgy esetében válik jelentőssé, míg csak a használati tárgyaknál jelenik meg fontos szempontként a keletkezés időpontja, származás helye, a gyártó és forgalmazó megnevezése.

A használati tárgyaknak, azért van kiemelt szerepe az életünkben és a tanításban is, mert a szükségletek kielégítése közben észrevétlenül teremtenek kapcsolatot az ember és az őt körülvevő környezet között. A tevékenység közbeni élmény segíti a megfelelő szemléleti befogadást, és kihat az ajándékozásra, emléktárgyválasztásra és dísz tárgykészítésre is.

A második fejezet fogalomköreinek kibontása, a szerző aktív tárgytervező munkásságát tekintve, igen nagy terjedősségre adhatna alkalmat, mégis megmarad a tömör, lényegre törő ismertetés és további gondolatokat serkentő problémafelvetések sora, melyet mintegy összefoglal pl. a tárgytervezés lépéseinek, a

termékminőség összetevőinek, a gyártó és kereskedő szempontjainak elkülönített leírása. Ebben a szegmensben a fogyasztói társadalom aspektusából vizsgálja a tárgykultúrát, melynek során lényeges fogalomként emelhető ki a tárgytervezés, fogyasztás és reklám, termékelemzés, fenntartható fejlődés. A tárgyak tervezésébe, készítésébe, elhasználódásába való ilyen módú bepillantás segíthet megóvni mindenkit az elhamarkodott ítéletalkotásoktól is. A fenntartható fejlődés taglalása különösen fontos témát bolygat, tekintettel arra, hogy a környezetvédelem, újrahasznosítás, újrahasznosított anyagokból való tárgykészítés problémaköre alapvető esztétikai dilemmát is feszeget.

A könyv harmadik részében elhelyezett tíz, nagyobb léptékű esettanulmány (coca-colás üveg, farmernadrág, fesztivál-csuklópánt stb.) a fiatalok életében jelentős tárgyak készítését, történetét, tervezését, marketingjét tárja fel, továbbá olyan esettanulmányok sora is ez, melyek tárgyai esetenként több generáción vagy kultúrán átívelő múlttal rendelkeznek, és a jelenkorban is fontos szerepet töltenek be. Ebben a fejezetben kap leginkább helyet a személyesség vagy személyessé tétel kérdése, mely igazán a testékszerek terén nyer látható képekben is teret, de a többi terület háttérben is ott húzódik (akár eszünkbe

juthatnak a coca-colás üveg személyneves vagy üzenetszerű feliratai, vagy a saját telefon-háttérképek/csengőhangok, a farmerek egyedi díszítése).

Gaul Emil új könyve tehát sok területet – több nézőpontból is bemutat. A tömören és közérthetően megfogalmazott konkrétumok erősítik és hatékonyan támogatják a könyv szándékát, segítik a rendszerszemlélet kialakulását, az oktatási segédletként való felhasználhatóságot, s létrehozzák a taníthatóság és tanulás lehetőségének hatékony egységét.

Gaul Emil (2014): *Fiatalok tárgyai*. Bessenyei Kiadó, Nyíregyháza.

Siposné Tavaszi Virág

tanító, főiskolai oktató Budapest

